

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr., za pol leta 1 gold, 70 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold. 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 9. maja 1888.

Obseg: Kmeti na Hrvatskem. — Nove vrste lopata. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — „Nasledki šnopsa“. — Trgovinska in obrtna zbornica. — „Matica Slovenska.“ — Govor poslanca Šukljeta. — Iz državnega zbora — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Kmeti na Hrvatskem.

Vsak dan slišimo tožbe o hudih težavah, s katerimi se je pri nas kmetem stanu boriti, da se čim dalje bolj v dolgove zakopava in da izgublja malo ne vso nado do boljših časov. Leta 1884. je bilo v Ljubljani zborovanje, na katero je prišlo tudi mnogo kmetov z dežele, da bi se pčsvetovali, s čim da bi se dal zabraniti propad kmetkega stanu. Marsikaj pametnega se je govorilo, marsikatera dobra želja je bila povedana, ali vzroki propadu so tako različni, da jih ni mogoče odstraniti na mah. Tolažimo se le s tem, da se tudi iz drugih dežel oglašajo prav iste pritožbe, in da tudi drugod niso še iznašli leka, ki bi kmetem gospodarstvu ozdravil najbolj skelečo rano, silno zadolževanje, in oviral neomejeno razkosavanje zemljišč. Dolgovi razjedajo kmetko gospodarstvo, kakor rak život, razkosavanje pa rodeva kočarje in kmetki proletarijat.

Enako zborovanje, kakeršno pri nas leta 1884. bilo je 12. aprila t. l. in naslednje dni v Zagrebu. Tudi na Hrvatskem so opazili, da se kmetom čim dalje slabije godi, da ne morejo več izhajati in da stokajo v bedi in uboštvu. Koder pa propada kmetki stan, tam ne morejo tudi drugi stanovi, zlasti trgovci in obrtniki uspevati. Hrvatska vlada je torej poklicala zvedene može iz vse kraljevine, da bi povedali svoje mnenje, kaj je propada krivo, in kaj bi se dalo proti njemu storiti.

Kako pa so na Hrvatskem urejene kmetije? — Pri nas je vsak kmet ali sam ali s svojo ženo vred lastnik. On sme na svojem zemljišči gospodariti, kakor zna in hoče, sme je zadolževati, sme je prodati vse ali po kosih. Naš kmet je toraj neomejen v svojih lastninskih pravicah. V starih časih ni bilo tako. Kadar so se naši pradedje bili tod naselili, prilastila si je vsaka rodbina za se ali po več rodbin skupaj toliko zemlje, kolikor se jim je

zdelo potrebno. Postavili so si svoje dome in obdelavali zemljo, pa vsa obdelana zemlja je bila skupna last vse vasi, kakor so na primer še zdaj mnogi pašniki in gozdi. Ta prvotna naprava je ostala do dandanes po večem delu Rusije. Vsi kmetje ene vasi nimajo samo skupnih pašnikov in gozdov, tudi njive so jim skupna last, pa so razdeljene tako, da ima vsaka hiša svoj del, katerega obdeluje in s katerega spravlja pridelke. Kmet ne more na svoj del zemlje delati dolgov, ker ni njegov za vedno. Hiša z vrtom je sicer njegova, pa prodati jo sme komu drugemu le z dovoljenjem vse vasi. Tako skupnost imenujemo na Ruskem „mir“. Njive se vsakih deset ali petnajst let na novo razdele po številu moških, kolikor jih je pri vsaki hiši. Ubožne in onemogle ljudi preskrbuje ves mir. Ta naprava ima svoje dobre, pa seveda tudi svoje slabe strani, ker se umno kmetovanje ne more prav razvijati. Nobeden kmet ne bode vzboljšaval svojega kosa zemlje, ako ve, da ga boče morda čez nekaj let moral drugemu pustiti. Vendar se Rusi trdno drže mira, in tiste občine, v katerih redkokrat dele zemljo, so najimovitejše, ker kmetje dobro obdelujejo svoje oddelke, in ker se fantje ne ženijo brž, kadar dorastejo, kajti nimajo upanja da bi kmalu dobili svoj oddelek zemlje.

Južni Slovani ne poznajo več mira. Pri nas Slovincih je vsa zemlja že zdavnaj razdeljena in je neomejena last posestnikova. Poprej se vsaj kmetije niso smele razkosavati, temuč naslednik je dobil celo kmetijo. Na Kranjskem pa je ta določba bila že za francoskega vladanja 1809. leta odpravljena. Zato so se kmetije posebno na Notranjskem in Dolenjskem kosale in drobile brez konca in kraja. Pri drugih južnih Slovanih, pri Hrvatih, Srbih in Bolgarih pa so si do naše dobe ohranili velike kmetije, namreč z adruge, ker jih niso smeli razkosavati. Te kmetije niso last ni moža, ni žene ali otrok, temuč so last cele rodbine, kolikor jo je pri hiši, in včasih jih je celo po 30 do 40, navadno 15 do 20.



namreč stari oča z ženo, sinovi s svojimi ženami, ne-
možene hčere in vnuki. Vse gospodarstvo vodi starejšina
navadno stari oča, in če je ta onemogel, eden sinov,
katerega si izbero drugi. Hiša in gospodarska poslopja,
vsa zemlja, premičnina (inventar) in živina je skupna
rodbinska last. Ako umerje en člen rodbine, ostane
njegov delež zadružnega imetka zadrugi, katere člani
so vdova in otroci, ako je pokojnik bil oženjen. Dekleta
imajo pravico le do hrane in vzreje, ne pa do kake
dote iz zadružnega imetka.

Skupne prihodke vzprejema in hrani gospodar, ki
tudi pačuje davke in druge izdatke. Kar preostaja koncem
leta, deli se med posamezne rodbine zadružne. Zemlje
ima zadruga po 25 do 40 orali in še po več. Velike
zadruge po posavskih in moslavinskih krajih imajo po
tri do štiri pare volov, 10 do 15 krav, 8 do 14 konj,
50 do 100 ovac, obilo živeža in vina.

Taka dobra, kmetskemu ljudstvu koristna naprava
bi se bila morala ohraniti, ni je pa bilo rušiti. A po-
stave sklepajo dostikrat taki možje, ki so sicer prav
učeni in modri ter imajo dobro voljo, a ne poznajo
pravih kmetiskih potreb. Kakor so pri nas dovolili prosto
razkosavanje kmetij, isto tako so na Hrvatskem leta
1874. sklenili zakon, po katerem se smejo rušiti zadruge,
ako to želi samo eden zadružnik, nove zadruge pa je
prepovedano ustanavljati. Preteklo je 15 let, in že se
kažejo po vsej Hrvatski, po Slavoniji in Krajini silno
žalostni nasledki tega nesrečnega zakona. Ker je v
vsaki večji rodbini kakšen svojevoljnež ali malomarnež,
ki se neče brigati za skupno delo in skupno blaginjo,
zahteva svoj delež iz zadruge, in po zakonu se mora
deliti vsa zadruga. Potem dobi skupnega zemljišča vsak
svoj kos, na katerim si postavi kočjo, dobi nekaj glav
živine, a ne dovolj zemlje, da bi jo mogel rediti, in
namesto prejšnjih trdnih kmetij nastajajo pritlikave ko-
čarije z ubogim ljudstvom. Če pojde tako še dalje, v
20 ali 30 letih po Hrvatskem ne bo več kmetškega stanu,
temuč bodo sami kočarji in težaki. Poprej se zadruge
niso smele zadolževati, zdaj pa imajo ti majhni kmetiči
že nad 80 milijonov goldinarjev dolgov vknjiženih na
svojih zemljicah.

Vlado je začelo močno skrbeti, kaj bode, če bode
propadel kmetški stan, kateri daje največ davka in
največ vojakov. Skrbelo je tudi rodoljube, kaj bode z
narodom, ko hira in pogiblje glavni njegov steber, na
katerega se opirajo vsi drugi stanovi. Izprevideli so, da
so silno zagazili s svojimi zakoni in da jih treba izpre-
meniti. Ali pa ni že prepozno? Ali ni že preveč zadrug
razrušenih, vse pa izpodjedene po slabem vzgledu?

Na zborovanji, katero je hrvatska vlada sklicala
v Zagreb, pripoznali so vsi, da je treba razkosavanje
zadrug in sploh kmetij omejiti ter določiti, koliko zemlje
mora pri kmetiji ostati. Koder so še zadruge, onod naj
se izkušajo ohraniti. Ako se pa dele, potem se zem-
ljišče ne sme razdrobiti na kolikor si bodi koscev, temuč
ostati ga mora najmanj 4 do 8 orali pri kmetiji. Tudi
zakon o dednem pravu na kmetih se bode izpremenil.

Ne bode namreč dovoljeno, da bi zemljišča razdeljevali
v toliko delov, kolikor je dedičev. Tist, ki prevzame
kmetijo, dobil bode celo in sicer po primerno nizki ceni,
da ne bode zaradi izplačil precej prišel na kant.

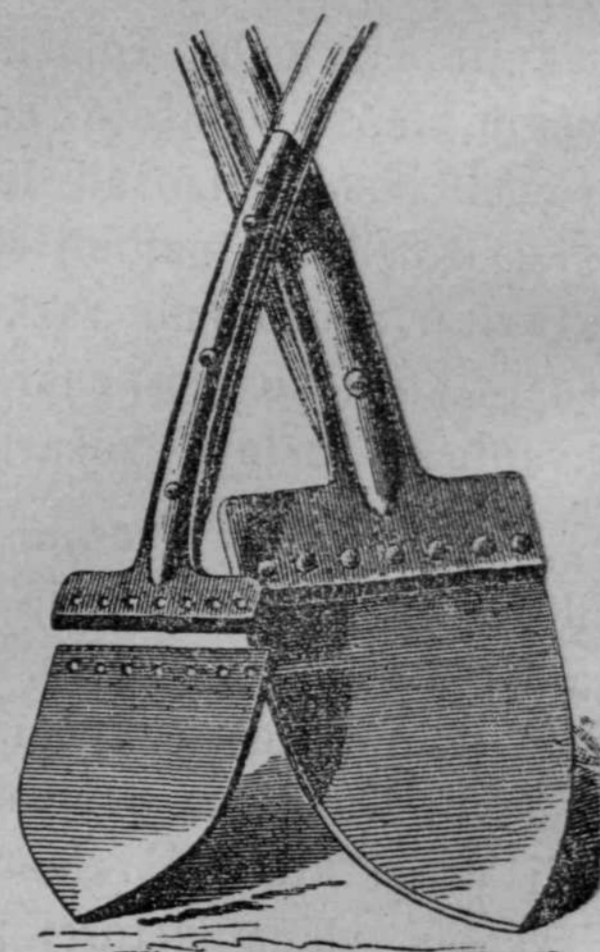
Glavna napaka zakona o delitvi zadrug je, da se
mora zadruga deliti, ako to želi le eden zadružnik, naj
tudi vsi drugi žele skupaj ostati in skupno delati. Novi
zakon bode določil, da se zadruga sme le tačas deliti,
kadar to zahteva večina zadružnikov. Pokazalo se je
namreč, da si navadno večino zadružnikov želi ohraniti za-
drugo, ker vidijo, da se njim bolje godi, nego onim, ki
so delili zadruge in živé zdaj kot majhni, pritlikavi
kmetiči borno. Pa povsod se nahaja kak nezadovoljnež
ali prepirljive ženske, in zaradi enega so vsi drugi po-
šteni in pridni ljudje prisiljeni, odreči se svojim dobrim
in priljubljenim razmeram in si nehote vzeti svoj delček
zemlje ter se boriti z vsemi težavami kočarskimi.

Naj se vladi in razumnim rodoljubom hrvatskim
posreči blagi namen, da bi mogli ustaviti propad kmet-
skega stanu in tako rešiti deželo in narod socialne
krize.

Dr. Vošnjak.

Novе vrste lopata.

Ročnost ameriškega orodja je priznana tudi uže
med slovenskimi gospodarji. Saj pa ameriško orodje ni
le dosti ročnejše, nego naše domače, ampak je tudi ve-
liko laže, in ker je trpežnejše, tudi bolj ceno. Naš kme-
tovalec ne premenja kmalu svojega navadnega orodja,
kadar pa poskusi delati z ameriško lopato, vilami itd.,
tedaj pa gotovo opusti svoje domače okorno orodje ter
se poprime ročnejše ame-
riške lopate ali vil. Kak-
šen razloček pa je tudi!
Domače gnojne vile so to-
liko težke, da jih ima člo-
vek dovolj praznih vzdi-
govati; roč se jim vsak
hip omaje, sname ali celo
zlomi, in klini so od tako
slabega blaga, da se vedno
lomijo. Vse drugače je z
ameriški vilami. Te so
lahke, da jih delavec komaj
čuti v roki, klini so jim
iz prožnega, a vendar tr-
dega jekla, in nasajene so
na hikorijev drog tako
močno, da se nikdar ne
snamejo. Hikorijev les je pa toliko trpežen, da se ni
bati, da bi se zlomil drog. Tako je tudi z drugim orodjem.
Zlasti lopate so kaj trdno delane. Ker se pa takim
trdnim lopatom obrablja le spodnji konec, zgornji z
ročem vred pa ostaja toliko dober, da ga je škoda proč
metati, izumili so praktični Amerikanci lopato, kakeršno
kaže podoba 24.; njej je vsak hip mogoče premenjati
spodnji konec. Zgornji del take lopate rabi seveda skoro



Podoba 24.